

Motion till riksdagen 2007/08:A347

av **Josefin Brink m.fl. (v)**

Ungdomars arbetsmarknad

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör presentera en ekonomisk konsekvensanalys avseende de omfattande förändringarna i arbetslöshetsförsäkringen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att initiera en tvåårig satsning på arbetsmarknadsutbildning upp till tolv månader på gymnasienivå för alla långtidsarbetslösa ungdomar mellan 20 och 24 år som endast har förgymnasial utbildning.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om det kommunala uppföljningsansvaret avseende personer mellan 16 och 20 år som inte slutfört sin gymnasieutbildning.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att slopa åldersgränsen för pendlingsresor.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att AMS bör få i uppdrag att utnyttja reguljär utbildning på högskolenivå för vissa arbetssökande.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att lagen om anställningsskydd bör ändras avseende tiden i allmän visstidsanställning, maxtid för visstidsanställningar oavsett form, provanställningar, säsonganställningar och företrädesrätt till återanställning.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att allmänna visstidsanställningar bör ha 5 % högre arbetsgivaravgift än tillsvidareanställningar och övriga anställningsformer.¹
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att lika villkor ska gälla oavsett ålder och föräldraskap i arbetslöshetsförsäkringen.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att slopa kvalifikationskravet för medlemskap i arbetslöshetskassa enligt 34 § lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor.

Fel! Okänt namn på

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att arbetsvillkoret och det alternativa arbetsvillkoret i lagen om arbetslöshetsförsäkring återställs till 70 timmars arbete i månaden i minst sex månader under en tolvmånadersperiod respektive 450 timmars arbete under en sammanhängande period av sex månader, med minst 45 timmars arbete varje månad.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att studerandevillkoret i lagen om arbetslöshetsförsäkring ska återinföras.

¹ Yrkande 7 hänvisat till SfU.

2 Inledning

En förutsättning för att kunna skapa sin egen tillvaro som vuxen är möjligheten att försörja sig på egen hand. Oavsett om man väljer att studera eller söker sig ut på arbetsmarknaden direkt efter avslutad skolgång måste de villkor som möter en vara sådana att de skapar utrymme för ekonomisk trygghet, personlig utveckling och framtidstro.

Det är därför en prioriterad politisk uppgift att bryta den utveckling som pågått under ett antal år, där unga människors ekonomiska och sociala villkor har försämrats jämfört med resten av befolkningen. Helt grundläggande i vår politik, också när det gäller att stärka ungas ställning i arbetslivet, är generella åtgärder: en ekonomisk politik för full sysselsättning, en aktiv arbetsmarknadspolitik, möjligheter till livslångt lärande och en solidariskt finansierad generell välfärd.

Det är mycket tydligt att unga har drabbats särskilt hårt av den urholkade tryggheten i arbetslivet där otrygga anställningsformer vinner mark på bekostnad av tillsvidareanställningar. Olika typer av visstidsanställningar är i dag lika vanliga som tillsvidareanställningar för unga.

Samtidigt som alltfler fått möjlighet att studera och på så sätt öka sina framtida möjligheter i arbetslivet har studiemedlen urholkats så att alltfler tvingas jobba vid sidan av studierna för att klara sin ekonomi. Bostadssituationen är på många håll akut, och alltfler unga saknar möjligheter att flytta hemifrån.

Vänsterpartiet har en rad förslag på hur ungas situation kan förbättras genom reformerad skol- och utbildningspolitik, höjda studiemedel, satsningar på byggande av fler hyreslägenheter med mera. I den här motionen koncentrerar vi oss på de reformer på arbetsmarknadsområdet vi anser måste genomföras för att ge unga en bättre start i livet.

3 Ungdomsarbetslösheten

Sverige har i jämförelse med andra länder en hög sysselsättningsgrad. Hela 78,9 procent av befolkningen mellan 20 och 64 år är sysselsatt i arbete. Bland ungdomar mellan 16 och 24 år i Sverige uppgår sysselsättningsgraden till 40,8 procent, vilket motsvarar genomsnittet inom OECD. Orsaken till den relativt låga sysselsättningsgraden bland ungdomar i Sverige beror på att alltfler ungdomar utbildar sig. Låg sysselsättningsgrad behöver således inte innebära problem om inte ungdomarna istället befinner sig i arbetslöshet eller inaktivitet. Även om de allra flesta ungdomar antingen jobbar eller studerar slår dagens höga arbetslöshet hårt mot framförallt ungdomar som saknar gymnasiekompetens.

Ungdomsarbetslöshet avser enligt AKU personer mellan 16 och 24 år som inte studerar utan söker jobb och inte får jobb. Enligt AKU för juni 2007 uppgår arbetslösheten bland personer mellan 16 och 24 år till 13,5 procent,

Fel! Okänt namn på

vilket motsvarar 84 900 individer. Det är högre än arbetslösheten för hela arbetskraften mellan 16 och 64 år som uppgår till 233 400 eller 4,9 procent.

Ungdomar blir snabbare utan jobb, men kan också komma ur arbetslöshet snabbare än äldre när konjunkturen svänger. Enligt AMS är mediantiden i arbetslöshet betydligt kortare bland ungdomar än övriga i arbetskraften. Mediantiden i arbetslöshet för personer mellan 20 och 24 år var under första kvartalet 2007 56 dagar och 45 dagar för personer mellan 18 och 19 år. Det kan jämföras med 83 dagar för samtliga arbetslösa och 166 dagar för 60–64-åringar. Unga är således arbetslösa oftare, men under kortare perioder än äldre. Den höga arbetslösheten men korta arbetslöshetsperioderna bland ungdomar beror till stor del på den höga andelen tidsbegränsade anställningar. Otrygga visstidsanställningar och deltidsarbetslöshet är ett mycket stort problem bland unga. Dessa problem kommer att förvärras ytterligare eftersom regeringen motsätter sig lagstadgad rätt till heltid och försämrar anställningsskyddet för visstidsanställda.

Personer under 25 år räknas enligt AMS som långtidsarbetslösa efter 100 dagar, jämfört med sex månader för personer över 25 år. AMS statistik visar att 93 718 personer mellan 18 och 24 år var inskrivna på arbetsförmedlingen som arbetssökande i juli 2007. Av dessa var 35 735 personer öppet arbetslösa. Av de öppet arbetslösa var 7 500 personer långtidsarbetslösa i juli 2007, vilket kan jämföras med 1 869 i juli 2006. Ökningen beror på regeringens kraftiga nedskärningar på arbetsmarknadspolitiska program. Andelen ungdomar som får plats i ett arbetsmarknadspolitiskt program har minskat med 75 procent på ett år från 12 000 i juli 2006 till 3 000 i juli 2007. Antalet ungdomar som får arbetsmarknadsutbildning har halverats från 2 874 till 1 243 under samma tidsperiod.

Sverige har liksom övriga nordiska länder hittills haft en låg andel långtidsarbetslösa ungdomar, jämfört med andra OECD-länder (SOU 2007:18 s. 176). Denna utveckling är på väg att brytas med regeringens politik.

Ungdomar som saknar gymnasieutbildning och ungdomar som är utrikesfödda är överrepresenterade bland de arbetslösa och löper störst risk att bli långvarigt arbetslösa. Vi kan konstatera att regeringens politik på flera områden riskerar att försämrå ungas position på arbetsmarknaden, samt att fördjupa redan existerande orättvisor.

3.1 Svårast för unga utan gymnasiekompetens

Arbetslösheten bland ungdomar drabbar inte alla lika. Det finns ett tydligt samband mellan utbildningsnivå och arbetslöshet. Enligt AMS rapport Ura 2007:3 Arbetsmarknadsutsikterna för år 2007 och 2008 var 8 procent av den grundskoleutbildade arbetskraften arbetslös under första kvartalet 2007, jämfört med 4 procent av de gymnasieutbildade och 3 procent av de högskoleutbildade.

Dessvärre finns det ingen sammanhållen statistik över andelen ungdomar som inte slutfört gymnasiet. Enligt SCB räknas personer som har påbörjat sina gymnasiestudier och sedan avslutat dem som gymnasieutbildade. Bland

de förgymnasialt utbildade i åldrarna 20–24 år uppgår den öppna arbetslösheten till 14 procent av arbetskraften. Arbetslösheten inklusive andelen deltagare i program med aktivitetsstöd uppgår till 18 procent bland de förgymnasialt utbildade, jämfört med 9 procent bland gymnasialt utbildade och 3 procent bland högskoleutbildade.

De förgymnasialt utbildade har också längre inskrivningstider än övriga i åldersgruppen. Enligt AMS rapport Ura 2007:3 Arbetsmarknadsutsikterna för år 2007 och 2008 hade 80 procent av personerna mellan 16 och 24 år som var inskrivna som arbetslösa på arbetsförmedlingen i mars 2007 sammanlagda inskrivningstider på mer än sex månader i arbetslöshet eller program med aktivitetsstöd. 50 procent i den ovan nämnda gruppen hade inskrivningstider på över ett år.

Äldre personer med förgymnasial utbildning har ännu längre inskrivningstider. I åldrarna 25–34 år har 85 procent av de arbetslösa inskrivningstider på mer än sex månader och 70 procent på mer än ett år. I samma åldersgrupp med förgymnasial utbildning ligger arbetslösheten plus deltagande i program med aktivitetsstöd på 15 procent. Problemet med långtidsarbetslöshet till följd av kort utbildning tilltar således med åldern. Huvudproblemet för många arbetslösa ungdomar är således utbildningen.

4 Regeringens politik ungdomsfientlig

Försämringarna i arbetslöshetsförsäkringen, nedskärningarna på vuxenutbildning, nedskärningarna på arbetsmarknadspolitiska program och de nya reglerna avseende visstidsanställningar är några av regeringens reformer som kommer att försämrå ungas situation i arbetslivet. Genom att sänka arbetslöshetsersättningen ytterligare för ungdomar, införa repressiva ”garantier” inom arbetsmarknadspolitiken och stänga dörrar till högre utbildning kommer reservationslönerna att blir ännu lägre bland ungdomar och sätta press på villkoren på hela arbetsmarknaden. Regeringen använder ungdomar som en murbräcka för att inrätta en låglönearbetsmarknad.

Den hittills mest kostsamma reform som regeringen genomdrivit är sänkta socialavgifter för ungdomar. Vänsterpartiets kritik mot reformen finns att läsa i motion 2006/07:Sf11. I korthet går vår kritik ut på att det är en icke ändamålsenlig politik om syftet är att minska arbetslösheten. Den grupp unga som har stora problem på arbetsmarknaden är i behov av mer riktade insatser, och den allra största gruppen unga vore mer betjänt av ökade möjligheter att få tillsvidareanställning och goda möjligheter till vidareutbildning.

Nettokostnaden för reformen beräknas enligt regeringen bli 3,94 miljarder kr per år. Det kan jämföras med Vänsterpartiets beräkning på att nettokostnaden för 40 000 nya reguljära heltidsjobb i offentlig sektor skulle uppgå till 6,4 miljarder kr per 2007. Att satsa på fler jobb i den offentliga sektorn vore en mer ansvarsfull användning av skattebetalarnas pengar eftersom satsningen skulle bidra till kvalitetsförbättringar i välfärden, istället för ökade vinster för de privata företagen.

Fel! Okänt namn på

Reformen avseende socialavgifter för ungdomar ska istället ses som en del i den övergripande strategin att genom ökad press på arbetslösa och statliga subventioner till privata arbetsgivare stimulera framväxten av en låglöne-arbetsmarknad i den privata tjänstesektorn. Internationella erfarenheter visar att det främst är kvinnor och personer med invandrabakgrund som hänvisas till de lågavlönade och otrygga jobben i denna sektor. Regeringen för således inte bara en politik för ökade ekonomiska klyftor, utan också för ökad etnisk segregation och minskad jämställdhet. Vänsterpartiet avvisar med kraft en sådan utveckling av den svenska arbetsmarknaden.

Den andra åtgärden som regeringen genomdrivit på området ungdomars arbetsmarknad avser arbetsmarknadspolitiska program för långtidsarbetslösa ungdomar. Vänsterpartiets kritik mot denna politik finns att läsa i motion 2006/07:A38. I och med antagandet av proposition 2006/07:118 En jobbgaranti för ungdomar avskaffas det kommunala ungdomsprogrammet (KUP) och ungdomsgarantin (UG) och ersätts av ett nytt arbetsmarknadspolitiskt program. Det nya programmet, jobbgarantin, träder i kraft 1 december 2007. Jobbgarantin ska anvisas efter 100 dagars arbetslöshet för ungdomar mellan 16 och 24 år. Innehållet i jobbgarantin är väldigt vagt beskrivet i propositionen, liksom på vilket sätt programmet kan antas förbättra unga långtidsarbetslösa möjligheter att få jobb jämfört med nuvarande program.

Det är också svårt att se vilka resurser som ska avsättas för programverksamheten. Mot bakgrund av regeringens omfattande generella nedskärningar på arbetsmarknadspolitiska program och Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader finns goda skäl att anta att jobbgarantin inte kommer att ges tillräckliga resurser för att hålla hög kvalitet.

Deltagande i jobbgarantin ska vara obligatoriskt, och de ungdomar som inte vill delta ska fråntas sin rätt till arbetslöshetsersättning. Det är en sanktion som inte gäller för äldre arbetslösa som nekar deltagande i program, vilket måste anses diskriminerande mot unga. Ersättningen till de programdeltagare som är berättigade till arbetslöshetsersättning ska vidare trappas ner snabbare för ungdomar än för personer över 25 år. Det innebär att regeringen också vill införa diskriminerande särregler för personer under 25 år i arbetslöshetsförsäkringen. Dessutom ska ersättningen för deltagare som inte är berättigade till arbetslöshetsersättning sänkas jämfört med föregående program.

Regeringen redogör inte för de ekonomiska konsekvenserna av de sänkta ersättningsnivåerna vare sig för de enskilda eller för samhället i stort. Vänsterpartiet menar att de sänkta ersättningsnivåerna i jobbgarantin kommer att öka den ekonomiska utsattheten för många ungdomar och deras familjer. Vidare är risken uppenbar att de sänkta ersättningsnivåerna leder till ökat behov av försörjningsstöd. Regeringen presenterar inga beräkningar på hur stora kostnader som därmed kan komma att övervältras på kommunerna.

Vänsterpartiet har förgäves efterlyst ekonomiska konsekvensanalyser av de omfattande förändringarna i arbetslöshetsförsäkringen. Det är angeläget att en sådan analys genomförs och presenteras för riksdagen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5 Ohälsan och fattigdomen ökar bland ungdomar

Den osäkra arbetsmarknaden har påverkat den psykiska hälsan bland unga negativt. Utredningen Ungdomar, stress och psykisk ohälsa (SOU 2006:77) visar att den psykiska ohälsan har ökat dramatiskt bland ungdomar de senaste 20 åren. Enligt SCB:s undersökningar av levnadsförhållanden har andelen kvinnor i åldrarna 16–24 år som upplever ängslan, oro och ångest ökat från 9 procent 1989 till 30 procent 2005. Fler unga vårdas på sjukhus för depression och ångest, och självmorden bland unga har inte minskat i samma omfattning som bland äldre. Orsaken till den ökade ohälsan är enligt utredningen dels att det har blivit betydligt svårare för ungdomar att få arbete, dels samhällets individualisering där möjligheterna inte har tillkommit i samma takt som förväntningarna.

Utredningen visar också att allt fler unga bor kvar hemma längre. I början av 1990-talet hade 48 procent av personerna mellan 21 och 24 år i storstadsregionerna etablerat sig på bostadsmarknaden. År 2000 var motsvarande andel 26 procent. Detta beror enligt utredningen på ungdomars försämrade ekonomi samt minskat utbud av billiga bostäder.

LO visar i sin rapport Anställningsformer och arbetstider 2005 att utvecklingen på arbetsmarknaden med en ökning av otrygga anställningar har haft stor betydelse för barnafödandet under 1990-talet. De osäkra anställningarna har ökat kraftigt i de åldrar då det är vanligt att skaffa barn. Samtidigt visar LO att barnafödandet under 1990-talet har blivit en resursfråga där välutbildade med trygg förankring på arbetsmarknaden har skaffat barn i högre utsträckning än andra. Enligt LO beror detta på att personer med otrygga anställningar som lever under ekonomisk otrygghet och perioder av återkommande arbetslöshet, inte vågar skaffa barn.

Ungdomsstyrelsen visar i rapporten Ung idag 2007 att andelen fattiga är större bland ungdomar än övriga befolkningen. Orsaken är den höga arbetslösheten. Unga är även kraftigt överrepresenterade bland mottagare av ekonomiskt bistånd. Bland personer 19–25 år fick 10 procent ekonomiskt bistånd 2005, jämfört med 4,5 procent i hela befolkningen. Unga är också överrepresenterade bland personer med låg ekonomisk standard. Med låg ekonomisk standard avses en familjs eller ensamståendes disponibla inkomst som understiger 60 procent av medianen av den disponibla inkomsten för övriga. Allra sämst är det för unga ensamstående med barn, där hälften har en låg ekonomisk standard.

Dessa problem riskerar att förvärras ytterligare med regeringens politik.

Fel! Okänt namn

6 Stöd till arbetslösa ungdomar och unga utanför

Den viktigaste insatsen för att minska arbetslösheten och förbättra arbetsvillkoren för ungdomar är att öka antalet arbetstillfällen. Vänsterpartiet gör i budgetmotionen för 2008 en stor satsning på jobb i den offentliga sektorn som vid sidan av förbättrad kommunal välfärd också skulle innebära en kraftig minskning av arbetslösheten. Vi gör också omfattande satsningar på investeringar i bostadsbyggande och på utveckling av energi- och miljöteknik som skulle öka antalet jobb i den privata sektorn.

6.1 Skolans betydelse för arbetsmarknaden

Skolans utformning är avgörande för hur det senare ska gå i arbetslivet. Regeringen bortser i sin politik från sambandet mellan oavslutad gymnasieutbildning och långvarig arbetslöshet genom att skära ner på komvux och erbjuda jobbsökarkurser istället för gymnasieutbildning till arbetslösa ungdomar inom ramen för jobbgarantin.

Utbildnings- och arbetsmarknadspolitiken måste få en större samstämmighet. De yrkesinriktade gymnasieprogrammen bör få utökad arbetsplatsförlagd utbildning, en förlängning av slutpraktiken samt avslutas med en yrkesexamen. En ny gymnasial fyraårig lärlingsutbildning bör också införas som en alternativ väg i gymnasieskolan. Denna utbildning bör dock, till skillnad från regeringens påbörjade försök med lärlingsutbildning, ge allmän behörighet.

Det måste finnas många ingångar till den goda arbetsmarknaden, och människor bör få många chanser att byta inriktning. Gymnasieskolan måste anpassas mer för framtidens arbetsliv. Därför ska alla gymnasieprogram ge högskolebehörighet. Inte enbart för att ge alla möjlighet till fortsatta studier och ett livslångt lärande utan också för att dagens och morgondagens arbets- och samhällsliv ställer krav på dessa kunskaper. Vi vill stärka kvaliteten vid högskolan, och till skillnad från de borgerliga partierna vill vi även utveckla vuxenutbildningen och de eftergymnasiala yrkesutbildningarna för dem som väljer att inte läsa vid högskolan.

Enligt utredningen Arbetsmarknadsutbildning för bristyrken och insatser för arbetslösa ungdomar (SOU 2007:18) är bristande utbildning ett helt avgörande handikapp för de allra mest utsatta ungdomarna mellan 20 och 24 år. Utredningen drar slutsatsen att det främsta medlet mot arbetslöshet och inaktivitet bland ungdomar är en fullbordad gymnasieutbildning.

Vi vill behålla det statliga stödet till den kommunala vuxenutbildningen som härrör från det så kallade Kunskapslyftet som genomfördes mellan 1997–2002 och riktade sig till vuxna arbetslösa med kort utbildning. Målet med satsningen var att minska utbildningsklyftorna, utveckla och förnya vuxenutbildningen, minska arbetslösheten samt öka förutsättningen för tillväxt. Sammanlagt uppgick statens satsning till 19 miljarder kr under fem år, och antalet platser uppgick till sammanlagt 440 000 heltidsplatser under perioden.

Det riktade stödet till kommunerna var avsett att kvarstå fram till 2008, men regeringen minskade stödet med 600 miljoner kr per år i budgetpropositionen för 2007. Vi avsätter resurser att återställa denna nedskärning i vår budgetmotion för 2008.

6.2 Tidiga insatser för att motverka långtidsarbetslöshet

Enligt utredningen Samverkan för ungas etablering på arbetsmarknaden (SOU 2996:102) har närmare hälften av alla i åldersgruppen 18–29 år varit arbetslösa någon gång. Har man varit arbetslös som ung ökar risken för att man ska bli arbetslös även senare i livet, både oftare och längre perioder. Dessutom finns det tydliga samband mellan oavslutad gymnasieutbildning och långvarig arbetslöshet. Det är därför motiverat att unga ska vara berättigade till intensifierade insatser på ett tidigt stadium av arbetslöshet och att ett batteri med kvalificerade åtgärder ska erbjudas under förmånliga villkor.

Unga mellan 18–24 år räknas som långtidsarbetslösa efter 100 dagar i arbetslöshet. Först efter denna tid är man berättigad till intensifierade insatser. Enligt AMS har långtidsarbetslösheten ökat bland ungdomar från 1 869 personer i juli 2006 till 7 500 i juli 2007, vilket motsvarar 300 procent. Den kraftiga ökningen av långtidsarbetslösa ungdomar är en följd av regeringens kraftiga nedskärningar på arbetsmarknadspolitiska program.

Nedskärningarna har resulterat i att AMS, för att klara åtagandena i jobb- och utvecklingsgarantin samt jobbgarantin för ungdomar, från och med april 2007 infört ett moratorium för anvisning till program med aktivitetsstöd. I praktiken kommer jobb- och utvecklingsgarantin samt jobbgarantin för ungdomar under 2008 att vara de enda kvarvarande arbetsmarknadspolitiska programmen. Sammanlagt ska dessa program bereda 95 000 platser i genomsnitt per månad. Det motsvarar det totala antalet platser i arbetsmarknadspolitiska program samma år.

Trots de omstruktureringar AMS gjort befarar vi att jobb- och utvecklingsgarantin samt jobbgarantin inte kommer att ha tillräckliga resurser för att kunna erbjuda ett verkningsfullt och värdigt stöd för långtidsarbetslösa. Dessutom menar vi att det är direkt kontraproduktivt att genom bristande resurstilldelning tvinga AMS att skära ner på arbetsmarknadsutbildningar och andra tidiga insatser. Värdet av tidiga insatser för individer som löper stor risk att hamna i långvarig arbetslöshet är väl belagt. Att identifiera dessa individer i samband med upprättandet av en individuell handlingsplan på arbetsförmedlingen bör ha högsta prioritet, liksom att snabbt sätta in de insatser som krävs, istället för att invänta att individen i fråga blir långtidsarbetslös och därmed är berättigad till insatser. Även slutbetänkandet från Nationell koordinator för unga till arbete föreslår i utredningen Samverkan för ungas etablering på arbetsmarknaden (SOU 2006:102) att unga måste fångas in tidigt på arbetsförmedlingen och få ett individuellt utformat stöd.

Fel! Okänt namn

6.3 Anställningsstöd

Anställningsstöd är viktigt för att motverka den strukturella arbetslösheten. Oavsett konjunkturläge finns det grupper som är särskilt utsatta på arbetsmarknaden. Kraven i arbetslivet har ökat, och därför finns det anledning att förstärka insatserna mot den strukturella arbetslösheten. Utan dessa insatser riskerar stora grupper att permanent ställas utanför den ”goda” arbetsmarknaden och i stället bli hänvisade till kortvariga och otrygga jobb med allt lägre löner.

Regeringen har sedan sitt tillträde avskaffat det allmänna och förstärkta anställningsstödet samt plusjobben. Dessa har i stället ersatts med nystartsjobb som ger en subvention på ca 32 procent av lönekostnaden. Under 2006 fanns resurser avsatta för 40 000 platser med anställningsstöd och plusjobb. Dessa har regeringen ersatt med 10 000 nystartsjobb. Regeringens politik innebär därmed en kraftig försämring av stödet till att anställa unga långtidsarbetslösa.

Mot bakgrund av det som anförs anser Vänsterpartiet att det är motiverat att satsa ytterligare på anställningsstöd. Vi avsätter därför resurser i vår budgetmotion för 2008 till 3 000 platser med anställningsstöd i genomsnitt per månad för unga. Subventionsgraden uppgår till 50 procent under ett år och kvalifikationstiden är sex månaders arbetslöshet.

6.4 Kunskapslyft för unga arbetslösa

Trots den goda konjunkturen som inneburit en minskning av arbetslösheten totalt, har långtidsarbetslösheten bland unga ökat kraftigt. Mellan maj 2006 och maj 2007 har det totala antalet långtidsarbetslösa unga mellan 18 och 24 år per månad mer än tredubblats. Den stora ökningen beror framför allt på regeringens kraftiga minskning av antalet arbetsmarknadspolitiska program, där många unga tidigare var sysselsatta.

I stället för att, som regeringen, inteckna allt utrymme i arbetsmarknadspolitiska program till insatser för långtidsarbetslösa inom jobb- och utvecklingsgarantin och jobbgarantin för unga, vill vi ge arbetsförmedlingen resurser för att tidigt identifiera och sätta in insatser för dem som löper extra stor risk för långvarig arbetslöshet. Bara genom ett sådant arbetssätt kan man förebygga långvarig arbetslöshet och rusta de enskilda för att hitta varaktiga jobb.

Vänsterpartiet avsätter också 300 miljoner kronor per år i två år för en särskild utbildningsinsats för långtidsarbetslösa unga som saknar gymnasieutbildning. Det är den grupp unga som har allra svårast att hitta jobb även då konjunkturen är god, eftersom gymnasiekompetens är ett minimikrav för i stort sett alla jobb på den svenska arbetsmarknaden idag. Vi menar därför att det är motiverat att erbjuda en möjlighet för dessa ungdomar att inom ramen för ett tidsbegränsat arbetsmarknadspolitiskt program skaffa en yrkesutbildning på gymnasienivå.

Målgruppen är personer som fyllt 20 men inte 25 år som saknar gymnasiekompetens, och som varit inskrivna vid arbetsförmedlingen i minst 100 dagar.

Fel! Okänt namn på

Enligt AMS bestod denna målgrupp av cirka 1 750 personer per månad under 2007. Programmet ska också kunna erbjudas personer som i övrigt uppfyller kriterierna, men som har varvat perioder av arbetslöshet med kortare anställningar, och som sammanlagt varit inskrivna vid arbetsförmedlingen i minst två år.

För att täcka in dessa målgrupper bedömer vi att 2 000 platser i snitt per månad under två års tid bör beredas inom ramen för programmet. Utbildningen köps in av arbetsförmedlingen, och kommunerna står som anordnare inom ramen för gymnasieskolan eller den kommunala vuxenutbildningen. Utbildningen ska vara på ett år, och den primära målsättningen är att deltagarna ska få en yrkesutbildning som ökar möjligheterna att få varaktigt arbete. I målgruppen finns både personer som inte alls påbörjat gymnasieutbildning och sådana som lämnat gymnasiet efter olika lång tid. Programmet måste därför vara individuellt anpassat och alla deltagare ska erbjudas att också läsa in de teoretiska kärnämnen som krävs för att få högskolebehörighet. Det ska dock inte vara ett krav att läsa teoretiska kärnämnen för att få ta del av programmet. Efter genomgången ska de deltagare som så önskar ges möjlighet att bygga på utbildningen inom ramen för komvux och på så sätt skaffa högskolebehörighet.

Utredningen SOU 2007:18 har studerat insatser för arbetslösa ungdomar, däribland ungdomsgarantin (UG), det kommunala ungdomsprogrammet (KUP), insatser i AMS regi och arbetsmarknadsutbildning, och presenterar en rad studier och lärdomar. Slutsatsen i utredningen är att arbetsmarknadsutbildning är den mest effektiva insatsen. Syftet med arbetsmarknadsutbildning är att stärka den arbetssökande och underlätta för arbetsgivarna att hitta personal med rätt kompetens. Enligt återrapportering för 2006 fick cirka 72 procent av ungdomarna som deltagit i arbetsmarknadsutbildning under 2005 arbete 90 dagar efter avslutat program. Rapporten Arbetsmarknadsutbildningens effekter på individen (Okeke, Susanna, Ura 2005:6) visar också på positiva effekter för ungdomar som gått arbetsmarknadsutbildning där hela 73 procent har fått jobb inom 180 dagar. Arbetsmarknadsutbildning är den mest effektiva insatsen för arbetslösa, men också den mest resurskrävande. En plats i arbetsmarknadsutbildning kostar enligt AMS 12 300 kr per månad, vilket motsvarar en årskostnad om 147 600 kr.

Alla deltagare i det program för unga långtidsarbetslösa som vi vill satsa på ska vara berättigade till aktivitetsstöd. Vi vill höja grundbeloppet i aktivitetsstödet från 320 kr per dag till 420 kr per dag, vilket motsvarar en månadsersättning på 9 240 kr. Dessutom vill vi höja lägsta nivån i aktivitetsstödet från 223 kr per dag till 320 kr per dag för de som inte uppfyllt arbetsvillkoret. Det motsvarar en månadsersättning på 7 040 kr.

I Vänsterpartiets budgetmotion för 2008 avsätter vi resurser för 2 000 platser i arbetsmarknadsinriktad gymnasieutbildning för unga långtidsarbetslösa mellan 20 och 24 år. Det beräknas uppgå till en årskostnad om 300 miljoner kronor exklusive aktivitetsstöd för 2008.

Mot bakgrund av det som anförs bör regeringen initiera en tvåårig satsning på arbetsmarknadsutbildning upp till tolv månader på gymnasienivå för alla långtidsarbetslösa ungdomar mellan 20 och 24 år som endast har förgymnasi-

Fel! Okänt namn på

al utbildning i enlighet med vad som anförs i motionen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.5 Unga utanför och kommunernas ansvar

Utredningen Unga utanför (SOU 2003:92) har kartlagt livsvillkoren för de unga utanför mellan 16 och 24 år som varken studerar, arbetar eller är arbetslösa. Många av dem som utredningen har intervjuat har arbetarklassbakgrund, lever på försörjningsstöd, och har sammansatta sociala problem såsom missbruksproblem, psykisk ohälsa eller funktionshinder. De är inte jobbklara, har inte läst klart gymnasiet och är inte tillräckligt motiverade att fortsätta studera. Slutsatsen i utredningen är att samhället bör fortsätta utveckla sin generella välfärdspolitik och att det inte finns en enkel och billig lösning för att hjälpa unga utanför. Däremot är det nödvändigt att garantera ett fullgott stöd till dessa ungdomar, även om det är mycket resurskrävande.

En viktig förebyggande insats som utredningen Unga utanför föreslår är att det kommunala uppföljningsansvar som tidigare återfanns i skollagen borde återinföras, förtydligas och utökas så att varje kommun inom ramen för detta ansvar bildar en organisation som har till uppgift att söka upp och noga utreda varje person som är yngre än 20 år och som inte studerar, arbetar eller har någon annan känd sysselsättning. I dag finns det ingen motsvarande uppsökande verksamhet. I och med antagandet av proposition 2004/05:2 Makt att bestämma – rätt till välfärd, har kommunerna endast ansvar för att hålla sig informerade om personer under 20 år som inte slutfört sin gymnasieutbildning, och erbjuda dessa lämpliga individuella åtgärder. Detta ansvar regleras i 1 kap. 18 § skollagen.

För närvarande är kommunerna skyldiga att hålla sig underrättade om ungdomar i åldrarna 16–20 år som inte går på gymnasiet. Skolverket visar dock i rapporten Information om icke-skolpliktiga ungdomar – det kommunala uppföljningsansvaret från 2006 att det förekommer stora brister när det gäller kommunernas uppföljningsansvar. 25 procent av kommunerna saknade uppgifter om de ungdomar mellan 16 och 20 år som står utanför gymnasieskolan och mindre än hälften av kommunerna hade någon handlingsplan för dem som varken studerade eller jobbade. Enligt Skolverkets beräkningar omfattades 32 000 personer av det kommunala uppföljningsansvaret 2005. 90 procent av ungdomarna i gruppen hade påbörjat gymnasiestudier men avbrutit dem, och 50 procent hade påbörjat gymnasieskolans tredje år. Vidare visar rapporten att det är fler ungdomar i storstäderna som omfattas av det kommunala uppföljningsansvaret.

Regeringens proposition 2006/07:118 En jobbgaranti för ungdomar innebär ingen förändring avseende ansvarsfördelning för arbetslösa ungdomar mellan AMS och kommunerna. Vi befarar att den otydliga ansvarsfördelningen mellan AMS och kommunerna när det gäller ungdomar under 20 år som inte har slutbetyg från gymnasiet kan leda till att än fler ungdomar faller mellan stolarna och hamnar i den allra mest utsatta gruppen bland lågutbildade unga på arbetsmarknaden. Regeringen nöjer sig med att konstatera att ”det är

viktigt att det sker en samverkan mellan arbetsförmedlingen och kommunen för att ungdomar som har avbrutit sina gymnasiestudier ska återuppta dem. Regeringen avser att återkomma i denna fråga om det finns behov.” Vänsterpartiet menar att det i allra högsta grad finns behov av en höjd ambitionsnivå när det gäller utbildningsinsatser för unga arbetslösa.

Det finns stora utbildningsbehov i målgruppen för regeringens jobbgaranti för ungdomar. AMS visar i sitt remissvar till promemorian En jobbgaranti för ungdomar att en studie av målgruppen för jobbgarantin så som den ser ut i dag visar att 16 procent är utlandsfödda, att 22 procent har grundskola som högsta utbildning, 72 procent gymnasium som högsta utbildning samt att 9 procent har funktionshinder.

Regeringen menar att 16-åringar som hoppar av gymnasiet ska erbjudas jobbsökarkurser och inte omhändertas av kommunerna. Det visar på en mycket ansvarslös inställning till unga människors behov, och bortser helt från det tydliga sambandet mellan oavslutad gymnasieutbildning och långvarig arbetslöshet.

Utredningen Unga utanför (SOU 2003:92) föreslår att det kommunala uppföljningsansvar som tidigare återfanns i skollagen återinföras, förtydligas och utökas så att varje kommun inom ramen för detta ansvar bildar en organisation som har till uppgift att söka upp och noga utreda varje person som är yngre än 20 år och som inte studerar, arbetar eller har någon annan känd sysselsättning. I dag finns det ingen motsvarande uppsökande verksamhet. Kommunerna ska erbjuda sysselsättning på heltid. Vänsterpartiet instämmer i utredningens förslag. Detta utökade ansvar för kommunerna ska dock inte förhindra unga från och med 18 år som inte vill studera eller av annan anledning är inskrivna på arbetsförmedlingen att få tillgång till fullt stöd från arbetsförmedlingen.

Mot bakgrund av det som anförs bör det kommunala uppföljningsansvaret som tidigare återfanns i skollagen återinföras i enlighet med vad som anförs ovan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.6 Övriga insatser

När det gäller övriga insatser för arbetssökande ungdomar instämmer Vänsterpartiet i många av de förslag som framförs i AMS budgetunderlag för 2008–2010.

Vänsterpartiet anser liksom AMS att åldersgränsen för pendlingsresor, bo- och transportresor och tillträdesresa ska sänkas från dagens 25 år till 20 år. Detta skulle underlätta geografisk rörlighet för unga arbetssökande. Behovet av ekonomiskt stöd till arbetslösa för pendling och flytt har ökat i och med regeringens kraftiga försämringar av arbetslöshetsförsäkringen i kombination med avskaffandet av den så kallade 100-dagars-regeln om möjligheten att initialt begränsa sitt arbetssökande yrkesmässigt och geografiskt. Vänsterpartiet anser att 100-dagarsregeln för begränsning av sökområde bör återinföras och yrkar för detta i vår motion 2007/08:A345 om arbetslöshetsförsäkringen.

Fel! Okänt namn på

Att flytta och pendla innebär stora merkostnader även för ungdomar under 25 år. Mot bakgrund av det som anförs bör åldersgränsen för pendlingsresor slopas i förordningen (1999:594) om flyttningsbidrag. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

När det gäller arbetsmarknadsutbildning bör arbetsförmedlingen ges möjlighet att utnyttja reguljär utbildning på högskolenivå eller motsvarande upp till 60 veckor som arbetsmarknadsutbildning för arbetssökande som har en akademisk examen motsvarande minst 120 poäng. Förutsättningen ska vara att utbildningen är inriktad mot bristyrken där en kompletterande utbildningsinsats på högskolenivå kan bidra till yrkesväxling från yrkesinriktning med svag efterfrågan till en yrkesinriktning med hög efterfrågan eller risk för flaskhalsar. AMS bör få i uppdrag att utnyttja reguljär utbildning på högskolenivå för vissa arbetssökande. Det bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Fler högskoleutbildade avgörande för Sveriges konkurrenskraft

Sedan slutet av 1980-talet har andelen högskolestudenter i Sverige fördubblats. Enligt utredningen Samverkan för ungas etablering på arbetsmarknaden (SOU 2006:102) har 52 procent av kvinnorna och 39 procent av männen påbörjat högre studier vid 25 års ålder. Att allt fler får chans att studera vidare är resultatet av en demokratisering och utbyggnad av högskolan, studiestöd m.m.

Utredningen Samverkan för ungas etablering på arbetsmarknaden (SOU 2006:102) behandlar frågan om betydelsen av högre utbildning för Sveriges framtida konkurrenskraft. Även om det finns arbetslösa akademiker, är arbetslösheten betydligt lägre bland högskoleutbildade än bland övriga. TCO jämför i rapporten Högskolestudier – en möjlighet eller fälla? från 2007 sambandet mellan arbetslöshet bland akademiker och andelen akademiker inom EU. I rapporten finner man inget stöd för att det skulle föreligga ett samband mellan andelen akademiker i ett land och arbetslösheten bland akademiker. Arbetslösheten bland akademiker i EU uppgår till 4,1 procent jämfört med 7,3 procent för dem med kortare utbildning. TCO menar att retoriken om akademikerarbetslöshet är överdriven och att den bidrar till den sociala snedrekryteringen till högskolan. Vänsterpartiet anser liksom TCO att Sverige bör satsa på en fortsatt utbyggnad och kvalitetsförstärkning av högskolan.

Regeringen är däremot kritisk till den ökade utbildningsnivån i befolkningen och skriver på sidan 28 i finansplanen till den ekonomiska vårpropositionen 2007: ”För ungdomar kan en del av utanförskapet också förklaras av utformningen av utbildningssystemet, som bidragit till att studietiderna förlängts och bristande matchning mellan ungdomarnas utbildningsval och arbetsgivarnas efterfrågan på kompetens.”

Regeringen företräder en bakåtsträvande syn på utbildning som överensstämmer med dess politik i övrigt som syftar till att inrätta en låglönearbetsmarknad med lågkvalificerade jobb och ökade klyftor i samhället där endast vissa ska få privilegiet att studera på högskola.

För att en fortsatt kvalitetsförstärkning av högskolan och en breddad rekrytering ska vara möjliga är det viktigt att förbättra studenternas ekonomiska situation. Det är även viktigt för att förhindra utvecklingen mot att allt fler studenter tvingas jobba extra för att kunna försörja sig.

Enligt CSN uppgick det totala antalet studenter med studiemedel under året 2005/2006 till 359 000. Den låga nivån på studiemedlet gör enligt en sammanställning från Sveriges förenade studentkårer att studenter som endast lever på studiemedlet om 7 265 kr går 775 kr minus varje månad när de täckt alla nödvändiga utgifter.

Som en följd av studenters dåliga ekonomi tvingas många jobba extra under sin studietid. Enligt Höskoleverkets Studentspegel från 2006 uppger 50 procent av samtliga studenter och 46 procent av dem som är registrerade på en 20-poängskurs att de jobbar extra under en vanlig vecka. 40 procent av dem som jobbar gör det mer än tio timmar per vecka. Att många studenter tvingas jobba extra för att överleva har en negativ inverkan på studieresultat och hälsa. Utredningen SOU 2006:77 Ungdomar, stress och psykisk ohälsa konstaterar att den ekonomiska stressen bland studenter är stor: ”Den främsta stressfaktorn bland studenterna är ekonomin. Ungdomarna anser att de inte klarar sig på studielånet utan är tvungna att jobba extra. Konsekvensen är att man ständigt är stressad, dels eftersom tidsbristen är konstant, dels av en ständig växelvis oro över ekonomin.” (s. 16)

Utredningen föreslår med anledning av denna situation en höjning av studiemedlet och bidragsdelen. Vänsterpartiet har länge drivit frågan om en höjning av studiemedlet och föreslår i budgetmotionen för 2008 att det ska höjas med 1 200 kr/månad från och med 2008 och att hela höjningen ska ha omvandlats till bidrag 2010.

Den urholkade ekonomin för studerande leder också till att studenter i praktiken riskerar att bidra till dumping av löne- och arbetsvillkor. Att en allt större grupp personer som har en grundinkomst i studiemedlet konkurrerar om jobb på den reguljära arbetsmarknaden underminerar förutsättningarna för att driva krav på höjda löner och förbättrade anställningsvillkor. Det är därför också av intresse för de fackliga organisationerna att studerande ges sådana möjligheter för försörjning att de inte behöver arbeta vid sidan av under studietiden.

8 Trygga jobb till unga

Ett stort problem för ungdomar i dagens Sverige är de osäkra anställningarna. Andelen tidsbegränsade anställningar i Sverige har ökat från 11,9 procent år 1987 till 16,8 procent 2006. Enligt AKU hade 771 300 löntagare någon form av tidsbegränsad anställning under andra kvartalet 2007.

Fel! Okänt namn på

Tidsbegränsade anställningar är vanliga framför allt bland unga, bland kvinnor och inom LO-yrken. Enligt SCB har 75 procent av ungdomarna mellan 16 och 19 år och 50 procent av ungdomarna mellan 20 och 25 år i arbetskraften tidsbegränsade anställningar. De tidsbegränsade anställningarna är allra vanligast inom LO-yrken. Enligt SCB har 25,3 procent av de anställda med LO-yrken tidsbegränsade anställningar jämfört med 8 procent bland de anställda med Saco yrken.

Tabell 1 Andel tillsvidareanställda och tidsbegränsat anställda fördelat efter facklig organisation 2006 (procent)

Facklig organisation	Tillsvidareanställda	Tidsbegränsat anställda	Summa anställda
LO	35,4	25,3	33,7
TCO	27,7	11,5	25,0
Saco	11,8	8,0	11,2
Övriga	4,3	8,3	5,0
Ej anslutna	20,8	46,6	25,2
Uppgift saknas	0,1	0,2	0,1
Summa	100,0	100,0	100,0
därav anslutna	79,1	53,1	74,7

Källa: Arbetskraftsundersökningar (AKU), Statistiska centralbyrån (SCB).

Förutom ålder och klass är kön avgörande för anställningstryggheten. Enligt SCB hade 19 procent av kvinnorna 2006 tidsbegränsade anställningar, jämfört med 15 procent av männen. Det är således framförallt ungdomar, kvinnor och LO-medlemmar som får hålla tillgodo med de osäkra anställningarna. Dessa kategorier sammanfaller dessutom, och allra mest överrepresenterade bland de visstidsanställda är unga kvinnor med LO-yrken. Enligt LO har 42 procent av kvinnorna och 26 procent av männen under 25 år med LO-yrken en tidsbegränsad anställning.

En tidsbegränsad anställning innebär svårigheter att planera sin tid och sin ekonomi. Utan tillsvidareanställning är det svårt att få hyreskontrakt eller banklån. De osäkra anställningarna gör att många unga människor inte kan påbörja sina vuxenliv. Otryggheten påverkar hälsan negativt. I takt med en allt otryggare arbetsmarknad har också ohälsan bland unga ökat.

Det är belagt att visstidsanställda har sämre hälsa och arbetsvillkor än tillsvidareanställda. Visstidsanställda får mindre kompetensutveckling, har mindre kontroll över arbetet, sämre hälsa och upplever större oro än tillsvidareanställda för sin ekonomiska situation.

Tidsbegränsade anställningar innebär alltid en urholkning av arbetstagarrens rättigheter eftersom anställningsskyddet i lagen om anställningsskydd är kopplat till tillsvidareanställningen. Visstidsanställda är utlämnade till arbetsgivarens godtycke för fortsatt anställning. Det krävs ingen saklig grund för att "bli av med" visstidsanställda, de omfattas inte av turordningsreglerna, och inte heller av skydd vid ålder eller sjukdom. Det missgynnar särskilt gravida kvinnor som sällan får sina tillfälliga anställningar förlängda.

Den form av visstidsanställning som är mest otrygg är den så kallade behovsanställningen. Behovsanställningarna har ökat sin andel av de tidsbe-

gränsade anställningarna från 5,7 procent 1987 till 20,1 procent 2007. Det är därmed den anställningsform som har ökat allra mest. Bland unga LO-kvinnor har behovsanställningarna ökat mycket kraftigt. För kvinnliga LO-medlemmar under 25 år har behovsanställningarna ökat från 3 procent 1990 till 16 procent 2005. Och bland kvinnliga LO-medlemmar mellan 25 och 29 år har behovsanställningarna ökat från 1 procent 1990 till 12 procent 2005. Det innebär att varannan visstidsanställd LO-kvinna mellan 25 och 29 år har en behovsanställning. Dessa anställningar är vanligast inom Hotell och restaurangs, Transports, Handels och Kommunals område.

Behovsanställningen är den mest otrygga anställningsformen och innebär att arbetsgivaren erbjuder arbete när det finns behov. Den behovsanställda blir anställd på nytt vid varje arbetstillfälle. De är vår tids daglönare. Arbetsgivaren kanske ringer på morgonen och erbjuder jobb med kort varsel, och som anställd kan man inte planera sin tid eller ekonomi. De behovsanställda har dessutom minst chans att få tillsvidareanställning. Endast en av tre har efter två år övergått till fast jobb, övriga är antingen arbetslösa eller fortsatt visstidsanställda.

En rad studier visar att övergången är trög även från andra tidsbegränsade anställningar till tillsvidareanställningar. Mindre än hälften av de visstidsanställda får tillsvidareanställning efter två år.

8.1 Facklig anslutningsgrad sjunker bland ungdomar

Anställningsformen är avgörande för individens position på arbetsmarknaden och i samhället. Men anställningsformerna påverkar också den fackliga kollektiva styrkan. Det ökade antalet osäkra anställningar är utan tvekan en bidragande orsak till att den fackliga anslutningsgraden bland ungdomar har sjunkit kraftigt de senaste tio åren.

Riksdagens utredningstjänst har med hjälp av SCB:s undersökningar av levnadsförhållanden räknat ut att den fackliga anslutningsgraden har sjunkit bland ungdomar mellan 16 och 24 år från 57,3 procent 1990 till 43,2 procent 2005. Motsvarande utveckling hos hela arbetskraften är en sjunkande facklig anslutningsgrad från 78,9 procent 1990 till 75 procent 2005.

Facklig anslutningsgrad för ungdomar och den totala arbetskraften, 1990–2005 (procent)

Årsintervall	16–24 år	totalt 16–64 år
1990–1991	57,3	78,9
1992–1993	60,1	81,1
1994–1995	57,1	81,6
1996–1997	50,9	79,4
1998–1999	51,5	78,4
2000–2001	44,3	75,9
2002–2003	43,3	76,3
2004–2005	43,2	75,0

Källa: Riksdagens utredningstjänst (RUT) dnr 2007:1006.

Fel! Okänt namn på

Enligt LO:s rapport Rösterna om facket om jobbet – Ungdomar och facket (nr 5 av 7 2007) finns det en rad orsaker till den sjunkande fackliga anslutningsgraden bland unga. Till dels beror det på strukturomvandling i ekonomin från tillverkningsindustri till tjänstesektor. Eftersom den fackliga anslutningsgraden är lägre i tjänstesektorn än i industrin och många ungdomar jobbar i tjänstesektorn påverkar detta anslutningsgraden. En huvudförklaring till den sjunkande fackliga anslutningsgraden bland ungdomar är dock den ökade andelen tidsbegränsade anställningar. Visstidsanställningarna bland personer i arbetskraften mellan 16 och 24 år har ökat från 30 procent 1990 till 58 procent 2006. LO menar att denna utveckling har påverkat den fackliga anslutningsgraden.

Att visstidsanställda är fackligt organiserade i mindre utsträckning än tillsvidareanställda kan ha flera orsaker. För många är det kanske oklart vilket fack man ska ansluta sig till om man byter jobb och arbetsplats ofta. Dessutom är det efter den borgerliga regeringens reformer en ekonomisk fråga huruvida man har råd att vara med i facket eller inte. Det kan också bero på att visstidsanställningar är vanligast på små arbetsplatser där facket är svagare än på stora arbetsplatser.

Hjärtat i den svenska kollektivavtalsmodellen är de fackliga organisationernas medlemmar. Utan medlemmar är det omöjligt att upprätthålla kollektivavtalens omfattning på arbetsmarknaden. Med färre medlemmar skulle kollektivavtalen och fackets möjligheter att få till stånd avtal få lägre legitimitet. Om visstidsanställningarna fortsätter att öka och det fackliga medlemsantalet fortsätter att sjunka finns det därför anledning till oro för kollektivavtalsmodellens framtid.

8.2 Regeringen försämrar anställningsskyddet för visstidsanställda

Trots denna oroande utveckling har riksdagen beslutat i enlighet med proposition 2006/07:111 Bättre möjligheter till tidsbegränsade anställningar att anställningsskyddet ska försvagas ytterligare för visstidsanställda. Regeringen har särskilt anammat myten om att unga löntagare vill ha tidsbegränsade anställningar. Men flera undersökningar visar på raka motsatsen. De allra flesta vill ha en fast anställning och värderar anställningstrygghet mycket högt. LO hänvisar i rapporten Anställningsformer och arbetstider 2005 till undersökningar som visar att 96 procent av alla löntagare i Sverige vill ha tillsvidareanställning.

Med regeringens nya politik ska allmän visstidsanställning och vikariat övergå i tillsvidareanställning efter sammanlagt 24 månaders anställning hos samma arbetsgivare under en femårsperiod. Vidare kan arbetsgivare provanställa i 6 månader. Det innebär att arbetsgivare kan ha en visstidsanställd under sammanlagt 4,5 år (allmän visstidsanställning, vikariat och provanställning) under en femårsperiod utan att behöva erbjuda tillsvidareanställning. Med så långa perioder av visstidsanställningar har den borgerliga majoriteten övergett tillsvidareanställningen som norm på arbetsmarknaden.

Med förändringarna i LAS från den 1 juli 2007 förlängs också kvalifikationstiden för företrädesrätt till återanställning från 6 till 12 månader under de senaste 3 åren.

Detta försvagar anknytningen mellan arbetsgivare och arbetstagare och urholkar tillsvidareanställningen som norm.

8.3 Åtgärder mot visstidsanställningar

Eftersom anställningsskyddet i lagen om anställningsskydd är kopplat till tillsvidareanställningen måste andelen visstidsanställningar minska om anställningsskyddet ska försvaras. Vänsterpartiet förordar därför en allmän visstidsanställning som efter 12 månaders anställning inom en femårsperiod övergår i tillsvidareanställning. Maxtiden för vikariat bör sänkas från tre till två år innan de övergår i tillsvidareanställning. Den sammanlagda maxtiden för visstidsanställningar oavsett form, bör vara 36 månader under en femårsperiod.

Dessutom bör kvalifikationstiden för företrädesrätt till återanställning inträda tidigare. Idag utnyttjar oseriösa arbetsgivare den befintliga regeln om att företrädesrätt till återanställning inträder först efter 12 månader under en treårsperiod. Genom att inte erbjuda fortsatt anställning efter 12 månader förhindras anställda från att bli ”inlasade”. Företrädesrätten till återanställning är viktig för att upprätthålla tillsvidareanställningen som norm. Den bör därför inträda efter sammanlagt 6 månaders anställning under de senaste två åren. Återanställningsrätten bör dessutom förlängas från dagens 9 månader till att gälla 12 månader från och med uppsägning.

Säsongsanställning bör rymmas inom allmän visstidsanställning och därmed utgå som särskild anställningsform i LAS. Om det finns behov av att anpassa anställningen efter säsong bör det avtalas i kollektivavtal, vilket möjliggör en bra lösning på branschspecifika problem.

Provanställning är en anställningsform som är avsedd att leda till tillsvidareanställning, och bör kvarstå som egen anställningsform. Provanställning bör dock ingå i ramtiden för allmän visstidsanställning.

Mot bakgrund av det som anförs bör lagen om anställningsskydd avseende tiden i allmän visstidsanställning, maxtid för visstidsanställningar oavsett form, provanställningar, säsongsanställningar och företrädesrätt till återanställning ändras i enlighet med vad som anges ovan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8.3.1 Höjd arbetsgivaravgift för otrygga anställningar

Visstidsanställningar tillgodoser arbetsgivarnas behov av flexibilitet. Det högsta priset för den flexibiliteten betalar den enskilde som hamnar i en mycket utsatt och oskyddad position som visstidsanställd. Men de allt vanligare visstidsanställningarna innebär också stora kostnader för samhället i form av återkommande perioder av arbetslöshet. Det är också belagt att visstidsanställda har högre ohälsotal än tillsvidareanställda, vilket också medför kostnader för samhället. Arbetsplatser med många visstidsanställda har även

Fel! Okänt namn på

svårare att bedriva ett systematiskt arbetsmiljöarbete, vilket ställer högre krav på Arbetsmiljöverkets tillsynsarbete.

I syfte att skapa incitament för arbetsgivarna att tillsvidareanställa och täcka de kostnader visstidsanställningar orsakar bör en högre arbetsgivaravgift tas ut för otrygga visstidsanställningar. Höjningen bör omfatta anställningsformen allmän visstidsanställning som rymmer de allra mest otrygga anställningsvillkoren vilka vanligen kallas behovsanställning, timanställning, projektanställning etc.

Provanställningar och vikariat bör inte omfattas av höjningen. Provanställning är avsedd att leda till tillsvidareanställning, och bör inte försvåras. Vikariat måste undantas eftersom risken annars är uppenbar att arbetsgivare blir mindre benägna att bevilja tjänstledigheter och/eller undvika att ta in vikarier för frånvarande personal med ökad arbetsbelastning som följd.

Mot bakgrund av det som anförs bör allmänna visstidsanställningar ha 5 procent högre arbetsgivaravgift än tillsvidareanställningar och övriga anställningsformer. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

9 Ekonomisk trygghet vid arbetslöshet även för ungdomar

Regeringen har genomfört omfattande försämringar av arbetslöshetsförsäringen som sammantaget gjort den sämre, dyrare och mer orättvis. Dessa försämringar drabbar ungdomar i hög utsträckning, eftersom unga människor ofta har osäkra anställningar, deltidsanställningar och låga inkomster. Utöver de försämringar i och med antagandet av proposition 2006/07:15 En arbetslöshetsförsäkring för arbete samt proposition 2006/07:89 Ytterligare reformer inom arbetsmarknadspolitiken m.m, som drabbar alla löntagare, har regeringen försämrat villkoren ytterligare för unga i och med proposition 2006/07:118 En jobbgaranti för ungdomar. Vänsterpartiet har röstat emot samtliga dessa försämringar och vill även återställa dem vilket vi utvecklar i vår motion om arbetslöshetsförsäkringens roll och utveckling för 2007/08. Nedan framhåller vi däremot några aspekter av arbetslöshetsförsäringen som är av extra stor betydelse för ungdomar.

9.1 Lika villkor oavsett ålder i arbetslöshetsförsäringen

Regeringen har i och med proposition 2006/07:118 En jobbgaranti för ungdomar infört differentierade ersättningar till ungdomar och föräldrar i olika åldrar. Regeringens politik slår hårt mot unga arbetslösa och barnen till de arbetslösa, och ännu fler barn än i dag kommer att växa upp i fattigdom. Med de nya reglerna är personer under 25 år endast berättigade till en ersättning på 80 procent under hälften så lång tid som övriga försäkrade, trots att man beta-

lar samma avgifter till a-kassan och omfattas av samma regler för att uppfylla arbetsvillkor och medlemsvillkor som personer över 25 år. Vänsterpartiet menar att det är att betrakta som diskriminering.

Arbetslöshetsförsäkringen ska enligt Vänsterpartiet vara en individuell försäkring som bygger på inkomstbortfallsprincipen och täcker inkomstbortfall vid arbetslöshet. Att införa godtyckliga åldersgränser och särregler för föräldrar underminerar därför hela idén med försäkringen. Risken är uppenbar att alltfler kommer att välja bort medlemskap i a-kassan före 25 års ålder. Det urholkar ungas inkomstbortfallsskydd och riskerar att pressa ner reservationslönerna.

För närvarande finns ingen lagstiftning mot diskriminering på grund av ålder. Men Sverige har som EU-land åtagit sig att införa ett förbud mot åldersdiskriminering i arbetslivet. Den parlamentariskt sammansatta Diskrimineringskommittén (SOU 2006:22) har föreslagit att ett åldersdiskrimineringsförbud ska gälla även för arbetsmarknadspolitisk verksamhet. Att införa en särreglering för unga i arbetslöshetsförsäkringen går stick i stäv med utredningens förslag.

Vidare har regeringen infört särregler för föräldrar med barn under 18 år när det gäller ersättningsperiodens längd och ersättningsnivåer. Dessutom har regeringen infört differentierade ersättningar för föräldrar i olika åldrar. Är man 25 år och har barn under 18 år får man högre ersättning än föräldrar som är 24 år. Detta är en ytterst byråkratisk och orättvis utformning av arbetslöshetsförsäkringen som urholkar dess trovärdighet.

Särreglerna för föräldrar innebär ett systemskifte inom arbetslöshetsförsäkringen och överensstämmer inte med övriga socialförsäkringar som är individuella. Vänsterpartiet avvisar alla särregler för föräldrar och anser att det måste vara möjligt för alla individer att leva ett värdigt liv med ersättningen från arbetslöshetsförsäkringen oavsett om man har barn eller inte.

Mot bakgrund av det som anförs bör lika villkor gälla oavsett ålder och föräldraskap i arbetslöshetsförsäkringen. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

9.2 Slopa inträdeskravet till a-kassan

Arbetslöshetsförsäkringen är en omställningsförsäkring som bygger på anställning och inkomstbortfallsprincipen. Den består av grundförsäkring och inkomstbortfallsförsäkring. Principen utgår från tanken om allas rätt till arbete. En baksida av denna utgångspunkt är att personer som har svårt att komma in på arbetsmarknaden också har svårt att komma in i trygghetssystemen.

För den som har ett fast heltidsjobb är det inga problem att uppfylla inträdeskrav och arbetsvillkor. Däremot är det svårt för deltidsarbetande och för dem som har olika former av tillfälliga anställningar. Mot bakgrund av att antalet tillfälliga anställningar har ökat kraftigt de senaste åren är det därför nödvändigt att slopa inträdeskravet till arbetslöshetskassorna.

Fel! Okänt namn på

Lag (1997:239) om arbetslöshetskassor § 34 föreskriver att man måste ha arbetat minst 17 timmar i veckan i 4 veckor under en 5-veckorsperiod för att man överhuvudtaget ska få bli medlem i en a-kassa. Eftersom det är unga, kvinnor och invandrare som har högst andel både deltidsanställningar och tillfälliga anställningar blir resultatet att gällande regelsystem verkar strukturellt diskriminerande mot dessa grupper.

Parallellt med ett arbete för att minska andelen deltids- och visstidsanställningar på arbetsmarknaden bör därför regelverket i arbetslöshetsförsäkringen ändras. Vänsterpartiet kräver, liksom de centrala fackliga organisationerna LO, TCO och Saco, att de befintliga kvalifikationskraven för att bli medlem i en a-kassa enligt lagen om arbetslöshetskassor avskaffas. Rätten till arbetslöshetsersättning bör göras neutral och diskriminering av korttids- och deltidsanställda måste undanröjas.

Mot bakgrund av det som anförs bör kvalifikationskravet för medlemskap i arbetslöshetskassa enligt 34 § lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor avskaffas. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

9.3 Arbetsvillkoret

Regeringen har dessutom i och med proposition 2006/07:15 En arbetslöshetsförsäkring för arbete skärpt arbetsvillkoret på ett sådant sätt att det kommer att verka strukturellt diskriminerande mot visstidsanställda och deltidsanställda. Arbetsvillkoret har skärpts från 70 till 80 timmars arbete i månaden i minst 6 månader under en 12-månadersperiod. Regeringen har dessutom skärpt det alternativa arbetsvillkoret. Tidigare var det alternativa arbetsvillkoret 450 timmars arbete under en sammanhängande period av 6 månader, med minst 45 timmars arbete varje månad. Efter 1 januari 2007 är det alternativa arbetsvillkoret arbete i minst 480 timmar under en sammanhängande tid av 6 månader och minst 50 timmars arbete varje månad.

För att vara berättigad till grundbeloppet eller inkomstrelaterad ersättning i arbetslöshetsförsäkringen måste man ha uppfyllt arbetsvillkoret. Det är inga problem om man har ett fast heltidsjobb, men för deltidsanställda och visstidsanställda kan det innebära stora svårigheter. Risken är därmed att dessa personer som har hög risk för arbetslöshet, låga inkomster och därmed stort behov av arbetslöshetsförsäkringen kan förvägras ersättning trots att de är medlemmar i en a-kassa och betalar samma förhöjda avgifter som övriga. Skärpningen av arbetsvillkoret kan leda till att många i denna kategori lämnar sin a-kassa. Därmed går de miste om sin rätt till inkomstrelaterad ersättning vid arbetslöshet, vilket sätter en press nedåt på reservationslönen.

Skärpningen av arbetsvillkoret kommer att försvåra situationen ytterligare för visstidsanställda personer med svag ställning på arbetsmarknaden. Utvecklingen på arbetsmarknaden går mot allt fler tidsbegränsade anställningar, timanställningar och vikariat. Därför borde arbetsvillkoret anpassas så att dessa personer med svag anställningstrygghet också ska omfattas av arbetslöshetsförsäkringen. Att skärpa arbetsvillkoret är ett steg i fel riktning ef-

tersom det innebär att de visstidsanställda försätts i en ännu mer osäker ställning på arbetsmarknaden.

Mot bakgrund av det som anförs bör arbetsvillkoret och det alternativa arbetsvillkoret i lagen om arbetslöshetsförsäkring återställas till 70 timmars arbete i månaden i minst 6 månader under en 12-månadersperiod respektive 450 timmars arbete under en sammanhängande period av 6 månader, med minst 45 timmars arbete varje månad. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

9.4 Studerandevillkoret

Regeringen har avskaffat det så kallade studerandevillkoret i 18 § lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring. Genom studerandevillkoret kunde man kvalificera sig för arbetslöshetsersättning genom studier. Under 2006 gav bestämmelsen 38 000 personer, som gått från heltidsstudier till arbetslöshet, rätt till grundbeloppet i arbetslöshetsförsäkringen. Av dessa var 56 procent kvinnor och 44 procent män. Studerandevillkoret var avsett för personer som inte uppfyllt arbetsvillkoret och som därmed inte fått fotfäste på arbetsmarknaden, men genom studier kunnat kvalificera sig för ersättning. Bestämmelsen har funnits sedan 1974.

Enligt Inspektionen för arbetslöshetsförsäkring som skrivit rapporten 2007:8 Effekter av förändringarna i arbetslöshetsförsäkringen är det framförallt ungdomar som berörs av borttagandet av studerandevillkoret. Ersättning baserat på studerandevillkoret betalades endast ut till personer som fyllt 20 år. Var tredje ungdom som fick arbetslöshetsersättning under 2006 var ersättningsberättigad tack vare studerandevillkoret. Dessutom var målgruppen för studerandevillkoret mycket ung. Bland de personer som påbörjade en ersättningsperiod under 2006 var 77 procent ungdomar, och de flesta 21 år eller yngre.

I och med att studerandevillkoret tas bort kommer dessa personer att försättas i en ekonomiskt utsatt situation direkt efter avslutade studier. Redan i dag är det många nytexaminerade akademiker som har problem att få jobb. Om deras ekonomiska situation förvärras ytterligare kommer dessutom den sociala snedrekryteringen till högskolan att öka. Borttagandet av studerandevillkoret innebär också att arbetslöshetsförsäkringens betydelse som omställningsförsäkring undermineras, eftersom det innebär en större ekonomisk risk gå från jobb till utbildning. Dessutom riskerar studietiderna att förlängas till följd av att man som nytexaminerad inte har någon försörjning förutom att studielån.

Utredningen Samverkan för ungas etablering på arbetsmarknaden (SOU 2006:102) har undersökt villkoren för ungdomar 16–24 år med avslutad gymnasieutbildning. Man pekar på problemet att många ungdomar inte skriver in sig på arbetsförmedlingen, och att incitamenten till att göra det minskar med det avskaffade studerandevillkoret. Det är problematiskt eftersom många unga därmed kommer att bli osynliga i AMS statistik samt att de inte får ta del av samma service som ersättningsberättigade.

Fel! Okänt namn på

Mot bakgrund av det som anförs bör studerandevillkoret återinföras. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

9.5 Avgifter till fackförening och arbetslöshetskassa

Som ett led i regeringens systemskifte på arbetsmarknaden har man höjt avgifterna för medlemskap i arbetslöshetskassor samt slopat skattesubventionen för medlemsavgift till fack och a-kassa. Enligt budgetpropositionen för 2007 ska detta sammanlagt inbringa 14 miljarder kr till statskassan under 2007 för finansiering av skattesänkningar.

Enligt Inspektionen för arbetslöshetsförsäkring var mediankostnaden för medlemskap i a-kassa 106 kr per månad 2006. Det blev en årlig kostnad om 1 272 kr. Efter skatteavdraget på 40 procent blev den årliga kostnaden 764 kr. Till följd av de förhöjda avgifterna och den avskaffade skattesubventionen har den årliga kostnaden för medlemskap i en a-kassa ökat avsevärt.

Enligt Inspektionen för arbetslöshetsförsäkring (IAF) uppgår mediankostnaden för medlemskap i en a-kassa till 347 kr per månad år 2007. Den årliga mediankostnaden uppgår till 4 164 kr. Det innebär en femdubbling av mediankostnaden för medlemskap i a-kassa jämfört med år 2006.

Det är dock stora skillnader på kostnaden för medlemskap i de olika a-kassorna. Kostnaden för medlemskap i Akademikernas erkända a-kassa uppgår till 2 700 kr per år, för medlemskap i hotell- och restauranganställdas a-kassa till 4 428 kr per år, och för Kommunals a-kassa till 4 188 kr per år.

Regeringens politik slår hårt mot deltids- och visstidsanställda, och därmed mot ungdomar. Enligt Inspektionen för arbetslöshetsförsäkring har 260 000 personer lämnat a-kassorna sedan årsskiftet. Bland de som lämnat a-kassan finns framförallt äldre som snart ska gå i pension, sjukskrivna som inte har råd att betala avgiften och andra låginkomsttagare. Det är mycket oroväckande att låginkomsttagare med hög risk för arbetslöshet och därmed stort behov av den inkomstrelaterade arbetslöshetsförsäkringen tvingas lämna sin kassa. Det är också oroväckande att finansieringen av försäkringen urholkas på sikt och att solidariteten bryts sönder mellan löntagare och arbetslösa.

Till följd av den kraftiga avgiftshöjningen i arbetslöshetsförsäkringen och de försämrade villkoren befarar vi att många ungdomar kan tvingas lämna sin a-kassa. Det skulle innebära ytterligare en press nedåt på reservationslönerna. Lågavlönade, deltidsanställda och visstidsanställda personer som inte har råd att betala avgiften till a-kassan, kommer med regeringens politik att helt mista sin rätt till inkomstrelaterad ersättning. Om de inte lyckas uppfylla det skärpta arbetsvillkoret kommer många visstidsanställda ungdomar att helt förlora sin rätt till ersättning. Försämringarna i arbetslöshetsförsäkringen slår hårt mot visstidsanställda, och därmed mot ungdomar.

Resultatet av de försämrade villkoren för unga i arbetslöshetsförsäkringen kommer att bli en ytterligare press nedåt på reservationslönerna för ungdomar. Det i sin tur kommer att påverka alla löntagare. Regeringen använder ungdomar som en murbräcka för att inrätta sin eftertraktade låglönearbets-

Fel! Okänt namn på

marknad. Det är en cynisk politik som Vänsterpartiet med kraft tar avstånd ifrån.

Stockholm den 21 september 2007

Josefin Brink (v)

Torbjörn Björlund (v)

LiseLotte Olsson (v)

Kalle Larsson (v)